

348

РЕТВО ВЕРА

ЦРКВА

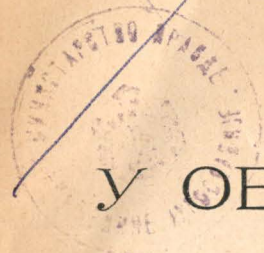
у

ОБЛАСТИ ПРАВА.

1920.

РАЂЕНО
У ДОМУ МАЛОЛЕТНИКА
БЕОГРАД
КРАЉЕВИЋА МАРКА 9.
ТЕЛЕФОН 751.

Уведено у нови инвентар бр. 2605
14
1 јануара 1942 год.
Београд.

ЦРКВА

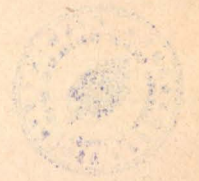
У ОБЛАСТИ ПРАВА

„Ти говори што пристоји здравој
науци“.
Апостол Павле.

ИСКРЕНА РЕЧ И У СВОЈЕ ВРЕМЕ

НАПИСАО

Професор АТАНАСИЈЕ М. ПОПОВИЋ.

СРЕМ. КАРЛОВЦИ
СРПСКА МОНАСТИРСКА ШТАМПАРИЈА
1920. — 324.

1250

БИБЛИОТЕКА
МИНИСТАРСТВА ВЕРА

Бр. Инв. 10/200 № 1 III-55
192 г.

БЕОГРАД

„Ти говори што пристоји здравој
науци“.
Апостол Павле.

Правни положај Цркве као да се не схвата у нас онако, како је потребно да се схвати због утецаја, који она има да врши у друштву. Отуда није чудо што потичу штетне последице, које се очитују у оспоравању, ограничавању, а често и присвајању црквених права. За то смо ставили у задатак да овим радом обележимо основе, по којима је Црква самостално тело у области права. Ради тога у овој књижици биће реч најпре *о праву у опште*, а за тим посебно *о црквеном праву и о праву Цркве на имовину*.

„Сазидаћу Цркву своју, и врата паклена не ће је надвладати“.

Исус Христос.

Inv. br.
37667

I.

О праву.

Земљиште, на коме се оснива и развија право, јесте људско друштво. Сваки човек као разумно, слободно друштвено биће, по природном нагону удружава се са другим људима. Ово удружавање потребно је човеку ради свога свестранога развића, ради остварења својих природних и надприродних задатака и достигнућа своје земаљске и вечне среће. Ступајући у друштво, као члан друштва, човек ступа у међусобне односе, како према појединим личностима, тако и према друштву као целини. У животу друштва, мање више многобројнога, ови узајамни односи не могу се ни замислити, а да нема некога уређења, а ово опет без неких одређених правила, која би то уређење одржавала. Правила, која у једном друштву у одређеним границама ујамчавају и обезбеђују слободу рада појединцима у достизавању њихових **личних задатака**, чине право у **субјективном смислу**. Правила пак, на којима се ово право појединаца оснива и која одређују однос једне личности према другој, као и однос појединаца према целини, те да друштво може опстати и достићи **општи, друштвени задатак**, чине право тога друштва у **објективном смислу**. Другим речима: *задатак је праву, да живот и рад појединих људи покреће тако, како би сваки достигао свој лични задатак, а у исто време остварио и виши општи задатак.*

Право је, дакле, појава и у исто време потреба друштвенога живота. Али у роду људском друштва ничу, расту, цветају и свршавају свој живот; овоме

је закону подложено и право. Сасвим је природно, што се после овога јавља питање: од куда човечанство црпи законе свога друштвенога живота и од куда добија своје право?

Бог је створио човека као друштвено биће. Свој опстанак и живот одржава човек само у вези са другим људима; само у друштву са многима може човек као слободно биће достићи свој природни и надприродни задатак. Друштво је, према томе, потребна установа, коју је сам Бог основао. Но као што човек не може опстати и испунити свој задатак без друштва, тако и друштво не може бити без некога правнога уређења, а ово опет без одређених правила. Па како правила често пута немило утичу на појединце, то је за увођење њихово и примену у друштву потребна нека виша власт (аукторитет), која би располагала правом и моћи за очување права. Без такога спољашњег аукторитета пропало би свако правно уређење па, наравно, и само друштво. Свест о потреби правнога уређења људских односа, и о потреби некога вишега спољашњег аукторитета за то, урођено је свакому човеку. Идеја права или правде, коју човек у друштву остварује, лежи у човечјој природи. Али саму ту идеју није човек створио; њу је сам Бог као творац друштва готову уселио у човечје биће. Право је дакле од Бога, који не само што је дао живот човеку и човечанству, него је још уселио у њега неодољиву тежњу да живи и да се управља по друштвеним законима. И заиста, човечанство је вазда веровало, да је извор права у Богу. Да многе природне религије изводе право од Бога, види се отуда, што су жречеви још из најстаријега доба свуда имали велики значај у тумачењу права и уређењу државнога живота. И Богом откривена религија потврђује ово опште веровање. У Књизи Постања право човека да влада земљом и њеним плодовима излази непосредно од Бога у познатој заповести, коју је Бог дао првим људима: „*Рађајте се и множите*

се, и напуните земљу, и владајте њом“ (1, 28). Исто је тако јасна изрека о уређењу и управљању државама и народима: „*Вишњи влада царством људским, и даје га коме хоће“* (Дан. 4, 17, 25, 33; Јер. 27, 5; Псал. 115, 15; 146, 6); „*Многм царевима царују, а владоци остављају правду“* (Приче 8, 15). Из Новог Завета позната је и класична изрека апостола Павла, која се на ово односи: „*Нема власти да није од Бога, а што су власти, од Бога су постављене“* (Римљ. 13, 1).

Правила, која владају у неком друштву чине право тога друштва или државе.

Право или правда мислене су речи. Право, исказано у речи и уписано у књизи, назива се закон. Проничући дубоки смисао ових речи, стари Римљани, на питање:

Шта је правда? — давали су изразит одговор: „*Правда је она воља која свакоме своје даје“*.

По појму или схватању старих Римљана, ова су три правна прописа: *часно живети, никога не вређати и свакоме своје давати*. А један стари грчки мудрац, на питање:

Шта је закон? — одговорио је:

„*Закон је одлука грађанска. Скупили смо се и одлучили: ово ће нам бити воља, којој се има свако покоравати“*.

Цео појам права врло је опширан. Према томе: да ли је неке правне одредбе сам Бог одређене дао или их је у природу свакога човека унео, или су их пак људи из урођене свести о потреби правнога уређења сами прописали или су уобичајеним управљањем у извесним међусобним односима у друштву саме постале, право је:

I. У објективном смислу ако се гледа:

1. по **извору**, из кога непосредно проистиче, божанско (*ius divinum, ius naturale*) и човечанско (*ius humanum*).

Божанско је право скуп свију оних правних одредаба, које је Бог открио у својим заповестима

(позитивни Божји закон) или их је са створењем света установио (природни закон). **Човечанско** је право скуп одредаба или правила, која прописује нека виша људска власт (аукторитет) за једно друштво, које јој је подложено.

Човечанско право не може се одвојити од божанскога права или морала, јер обадва, прво посредно а друго непосредно, потичу из једнога и истога извора, из воље Божије. Закон права, који одређује потребан ред у једном друштву, тиче се само спољашњег рада човечје воље; морални закон пак, који је по речима апостола у срцима написан, као савршенији, сем тога, обухвата и сав унутрашњи живот и рад човечји, његове мисли, намере и жеље. Своју обавезну силу оба црпу из једнога и истога, Божанскога ауторитета, и за то не могу никако бити у опреци један с другим. Бог, дакле, као највиши ауторитет, даје праву обавезну силу, па за то свако право, које је противно вољи Божјој, није никако право, нити пак може бити обавезно.

2. по облику: природно (*jus naturale*), позитивно или писано (*jus scriptum*) и обичајно или неписано право (*jus non scriptum*).

Природно је право оно, које је Бог дао заједно са устројством целе васељене, које је човеку урођено и које сам разум непосредно признаје као обавезно правило за управљање у свима човечјим поступцима. **Позитивно** или **писано** право јесте скуп одредаба, које непосредно прописује виша и од свију призната законодавна власт за управљање у једном друштву или држави. **Обичајним** или **неписаним** правом, називају се така правила, која су из правилних друштвених односа у току времена сама постала, па су непрекидном и општом применом као корисна стекла признање законодавне власти и од ње добила обавезну силу за управљање у дотичном друштву.

3. по обиму: опште (*jus commune, generale, universale*), посебно (*jus particulare*), изузетно (*jus singulare*) и специјално право (*jus speciale*).

Опште право сачињавају оне правне одредбе, које имају обавезну силу за цело друштво. **Посебно** пак право чине оне које важе за поједине делове или округе једнога великога правнога друштва, државе. **Изузетно** право сачињавају нарочите правне одредбе, по којима се из виших друштвених обзира чине изузетци од општега права у корист извесних лица. **Специјално** пак право садржи такве правне одредбе, које сама законодавна власт непосредно прописује за један одређени случај или одношај, али које не могу важити за друге сличне случајеве.

4. по садржини: јавно или друштвено (*jus publicum*) и посебничко или приватно право (*jus privatum*).

Друштвено је право скуп одредаба или правила, која одређују облик друштвенога уређења и однос друштва као целине према својим члановима, а тако и однос чланова према друштву, као и однос између појединих чланова, као делова целине. Према разноликости људских односа, које право обухвата, друштвено право може се поделити на многе засебне делове: основно право (устав), међународно право, ратно право, поморско право, законе о властима, законе о надгледању или надзорној власти, о државној имовини, војне законе, кривичне законе, судске законе, просветне законе; овде за тим спада и трговачко право, менично право, статуту или правила која прописују унутрашње уређење различних дружина или удружења и њихов положај у друштву, држави, као и уређење других мањих установа, које врше неки део државне службе. **Посебничко** (приватно) право на против, одређује односе појединаца ради њихових личних интереса без икаквога непосреднога обзира на интересе целине.

5. према друштвеном уређењу, за које је дано, право је **црквено** (*jus ecclesiasticum, canonicum*) и **државно** или **световно** право (*jus civile*). Прво одређује односе чланова цркве, а друго чланова државе.

II. У субјективном смислу право је:

1. првобитно и стечено (*jura originaria* или *conpata* и *jura acquisita, adventitia*).

Првобитно право јесте оно, које је дано једном правном лицу и које је тесно скопчано са његовим бићем, на пример право на живот, потребну храну и т. д. **Стечено** право, напротив, оно које је задобивено на правно допуштен начин, на пример: куповином, поклоном, наслеђем, застарелашћу и т. д.

2. **отуђено** и **неотуђено** право (*jura alienabilia* и *inalienabilia*).

Прво може се пренети на неко друго лице; друго пак не може, било то због тога, што је тесно скопчано с човечијим бићем или за то, што то позитивно право не допушта.

3. лично (*jura personalia*), породично и стварно право (*jura realia*.)

Лично право је оно, које неко има на услугу некога лица по узајамном договору. Неиспуњење договора повлачи награду у вредности без икаквога уштрба за саму дужникову личност, као личност, а право повериоца на ово назива се облигационим или **тражбеним** правом. **Породично** право тиче се искључиво породичних односа. Човек, као и сви живи створови, по природи својој тежи да одржи своје порекло. Ради тога он је принуђен да с лицем супротнога пола ступа у извештан трајни одношај у животу. Отуда се и јавља брак као Божја установа, чија је последица рађање деце. У деци својој, која према уређењу Промисла, по извесном природном закону наслеђују телесне и духовне особине родитеља, човек гледа продужење свога бића. На тај начин човек није у свету усамљен, него се јавља као члан неке мале друштвене целине, која се зове породицом (*familia*). Скуп свију правних одредаба, које одређују брачне породичне одношаје, чине породично право. **Стварно** право тиче се свију оних предмета у природи, који могу послужити човеку као намирнице његових разноврсних животних потреба. Сви ови разнолики предмети у природи под-

воде се под један схематични појам: **ствар**. Ствар је оно, што је безусловно потчињено човеку и што нема никаквога задатка који не би зависио од човека. Стварно право може бити или *ius in re*, т. ј. стварна власт над неком ствари или *ius ad rem*, т. ј. кад и право призна ствар као својину једнога лица. Ова правна власт над ствари назива се **имовним правом**. По овом праву не само што је зајамчена или обезбеђена власт над ствари као и право њенога пренашања под власт другога, но и право потраживања ствари од свакога, ко без сопственикова пристанка преотме стварну власт над њом.

Као очит и врло јасни пример за двојаку власт над имовином служи Босна и Херцеговина. Ове две српске покрајине приграбила је била Аустро-Угарска у своју стварну власт, али је правну власт имала Србија над тим земљама. Исто тако и средачка и видинска област потпале су под стварну власт Бугарске, али је правна власт Србије над тим покрајинама са српским живљем. Па и славом увенчана Србија, после упорне јуначке борбе на живот и смрт, најзад, потпадне под стварну власт удружених непријатеља, који нису имали правну власт над њом. С тога се носиоци слободе Српскога Народа и свега Племена са својом југословенском браћом три године истрајно борише и уз обилату помоћ својих Моћних Савезника повратише стварну власт над приграбљеним српским земљама и постигоше давно жељено свенародно уједињење.

У вези са имовним правом ваља имати у виду једну особину, којом се у овом праву одликује општи правни појам лица. Под овим називом обично се замишља живо биће, које је једино способно да буде лице. Но имовно право понекад ствара и замишљена лица и њима даје својства физичких лица. Тако на пример својства физичких лица дају се **намери** или **сврси** какве просветне, побожне или добротворне установе (*ria causa, ritum corporis*), као што су на пример: школе, цркве, капеле, домови за на-

пуштenu децу, склоништа за изнемогле, болнице и т. д. Свака од ових установа са једном таквом сврхом има право лица у погледу на имовину, т. ј. може имати имање и у своје име правити договоре, давати обавезе, но где господари имања нису ни лица, која управљају овим установама, нити пак она, која уживају неку корист од њих. Така замишљена лица, која су обучена у права лица, за разлику од природних или физичких лица, зову се **правним лицима**.

Да учинимо још једну малу напомену о појму правнога лица. У правничком мишљењу строго се разликује **лице** од **личности**, као моралнога бића, које је одевено у човечји организам. Са таквим својством личност се ретко јавља на правничком језику. Под појмом лица замишља се искључиво једна страна између свију разноврсних способности човечје личности, способност да самостално одређује правац кретања своје раду, па чак и нераду. А као опште услове за ово законодавство признаје узраст или **пунољетство** и **здрaво умно стање**. Деца и луде обзиром на имовно право свуда и свакад ограничавају се влашћу других, родитеља или старалаца, и као **лица**, стоје под њиховом влашћу: то су *personae*, не *sui iuris*, већ *personae iuris alieni*.

II.

О црквеном праву.

Црква, као год и Држава, људско је друштво у коме, по вољи Божјој, сваки човек остварује виши задатак свога живота. Црква је Божја установа на земљи. Оснивалац Цркве, Господ наш Исус Христос, Син Божји, дакле Бог, рекао је: „*Царство моје није од овога свијета*“. Тиме је он истакао њен нарочити узвишени и свети задатак у човечанству.

У Цркви, као и у Држави, постоји нарочито правно уређење и закони без којих се не може замислити ни једно људско друштво. Бог је извор законодавству и у Цркви и у Држави. За то је најсветија дужност човека: да се покорава свима прописима и законима у своје свакидашњем животу и раду, јер та дужност проистиче из саме воље Божје. Новије учење мислилаца, да је извор врховне власти у народу, као и старинско незнабожачко и новије учење мудраца о власти државе, коси се са самим унутрашњим осећањем мисаонога човека, не слаже се с хришћанством и у опште са узвишеном мишљу о Богу.

Истина, Црква истиче, проповеда и штити **начело слободе савести**, али се ово начело ни у колико не коси са захтевима и сврхом Цркве. Јер се слобода савести не састоји у личној самовољи и нарушавању друштвених прописа, него у развијању и усавршавању истинске слободе савести, пред којом је сваки користан пропис не само допуштен, него и неопходан. Сама сврха Цркве истиче личну самосталност и личну слободу поред опште слободе и

самосталности; према томе слобода савести ни у колико није угрожена у Цркви и ако Црква тражи да се њени прописи испуњавају. Црква никога насилно не привлачи себи без његове искрене жеље. Али кад једном човек драговољно ступи у њено друштво, она са своје стране употребљава све мере, да зближи и сроди новог члана са осталим својим члановима; но ако он прописе Цркве не испуњава, она га као неподеснога члана искључује из свога друштва.

По пуномоћи Божјој у Цркви постоје пастири, који чувају своје разумно стадо и упућују га на вршење дужности у Цркви. „*Ко вас слуша, говори Господ апостолима, мене слуша; а ко се вас одриче мене се одриче; а ко се мене одриче, одриче се онога који је мене послао*“.

Средства, којима располажу чувари реда и законитости у Цркви, *сасвим се разликују од принудних мера*, које примењује надзорна власт у Држави за одржање у важности и сили законодавства, које она прописује за своје чланове или грађане. Велики апостол Павле у овом погледу учи: „*Пазите дакле на себе и на све стадо у коме вас Дух свети постави владикама да посетите цркву Господа и Бога коју стече крвљу својом*“. Он учи пастире и на који начин ваља одвраћати залутале са кривих путева и изводити их на прави пут који води котви спасења: „*Слуга Господњи не треба да се свађа, него да буде кротак к свима, поучљив, који неправду може подносити. С кротошћу поучавати оне који се противе: еда би им како Бог дао покајање за познање истине, и да се ископају из замке ђавола, који их је уловио живе за своју вољу*“. Најпосле за непослушне и непоправиме чланове Цркве сам Спаситељ је рекао: „*Ако те око твоје десно саблажњава, ископај га и баци од себе: јер ти је боље да погине један од удова твојих него ли све тијело твоје да буде бачено у пакао. И ако те десна рука твоја саблажњава, одсијечи је и баци од себе: јер ти је*

боље да погине један од удова твојих него ли све тијело твоје да буде бачено у пакао“.

Апостоли, опуномоћени божанском влашћу, примили су на се тешку дужност и спасоносно свето дело Спаситеља човечанства, који им је рекао: „*Идите по свему свијету и проповиједајте јеванђеље свакоме створењу. Који узвјерује и покрсти се спашће се; а ко не вјерује осудиће се*“.

Апостоли, вођени Духом Божјим, стално су задржавали за себе ово право и испуњавали ове обвезе и дужности које је управо њима завештао Господ, не обзирући се ни на какве сметње непријатеља који су се усиљавали и напрезали да им отму ово божанско право.

Ширећи јеванђеље и оснивајући у разним местима многобројне цркве, апостоли су рукополагали свештенике и постављали их за старешине над свима овим црквама, а где су налазили потребу и епископе. И баш овим, нарочито изабраним, лицима као својима намесницима и пријамницима, у тајни свештенства, предавали су божанску власт коју су сами примили од Исуса Христа, уверавајући их, да њих поставља у Цркви сам Дух Свети. Другим речима: овим посвећеним лицима предавали су апостоли сопствено право и дужност да уче хришћане, свршавају свештене радње и чувају стадо Христово.

Епископима, које су лично апостоли изабрали и посветили, заповедили су, да у тајни свештенства полагањем руку предају своју божанску власт и другим нарочито изабраним и спремним људима; до појединости описивали су све особине и својства којим треба да се одликују ови људи који се призивљу на тако високу службу, установљавали нарочита правила суда над њима и заповедали да се награђују они који су се показивали да се *добро старају* у својој дужности.

Људима, које није овластила законита власт, строго је забрањено да присвајају себи власт свештенослужилаца у Цркви. „*А како ће проповиједати*

ако не буду послани? пита велики Учитељ народа апостол Павле; еда ли су сви апостоли? еда ли су сви пророци? еда ли су сви учитељи?“ Овако пита велики апостол у посланици Римљанима и првој посланици Коринћанима, а у посланици Јеврејима одговара: „И нико сам себи не даје части него који је позван од Бога. . . Тако и Христос не прослави сам себе да буде поглавар свештенички него онај који му рече: ти си мој син, ја те данас родих“.

Па све у опште присталице Цркве апостоли су обвезали и поучавали: „Слушајте учитеље своје и покоравате им се, јер се они старају за душе ваше. . . Молимо вас пак, браћо, припознајте оне који се труде међу вама, и настојнике своје у Господу и учитеље своје, и имајте их у изобилној љубави за дјело њихово“.

Из овога је већ очигледно: какав мора бити узајамни однос саставних делова Цркве Христове. Пастири су дужни да уче своје стадо, да чине искања, молитве, мољења, захваљивања за све људе, за владаоце, за све који су у власти, да тихи и мирни живот поживимо у свакој побожности и поштењу, и да духовно управљају својим разумним стадом. Стадо је дужно да слуша поуку својих учитеља, да се користи њиховом молитвом, и да се покорава њиховој духовној власти. Цркву Христову чине уједињена оба ова дела. Где је само стадо, а нема пастира које је Бог установио, или се они одбацују, тамо хришћани немају освећења, тамо нема ни Цркве.

Када је Господ Исус Христос установио своју цркву на земљи, а своју божанску власт предао апостолима и преко њих њиховим наследницима, он им је рекао: „И ево ја сам с вама у све дане до свршетка вијека?“ Спаситељ без сваке сумње ово је рекао у намери: да их руководи на узвишеном попришту, да им помаже и да њима управља. Значи да их је назначио да буду видљива оруђа преко којих ће благодаћу утицати на своје следбенике.

Ова иста истина потврђује се и тиме што је Спаситељ обећао да пошаље на земљу најсветијега Духа који ће бити у Цркви *ва вијек*, што се заиста и испунило у своје време. Од тада овај најсветији Дух, Дух Христов, силази на све хришћанске пастире у тајни свештенства и даје им силу и власт, која не престаје бити у њима, да уче, врше свештене радње и чувају стадо. Он силази и на све верне: у тајни крштења, при чему их препорођава и чини удовима тајанственога тела Христовог; у тајни миропомазања, у којој им се дају силе ради јачања и постепенога усавршавања у духовноме животу; а за тим — у свима осталим тајнама. Он силази на све хришћане, пастире и стадо, или боље рећи он је непрестано на њима, докле су достојни њега, испољавајући своје духовне дарове: дух мудрости и разума, дух савјета и силе, дух знања и побожности, дух страха Господњег; непрестано уноси у њих, ако се само не противе, своје духовне родове: љубав, радост, мир, трпљење, доброту, милост, веру, кротост, уздржање и друге врлине. Али од свега ми најјасније и најјаче осећамо сједињење Христа са Црквом и са свима њеним члановима у тајни причешћа: овде сваки хришћанин најискреније причешћује се телом и крвљу Христовом, а са њима прима у себе свега Христа и сваки после овога, по примеру апостола Павла, може рећи: „*Ја више не живим, него живи у мени Христос*“.

Господ Исус Христос желео је да сазда само једну Цркву и, говорећи о њој у причама, говорио је само о једном стаду, о једном овчијем тору, о једном царству небеском на земљи. Па је и сам, по сведочанству апостола, постао јединствени темељ Цркве и камен од угла.

Задатак Цркве изрекао је Христос Спаситељ у молитви Оцу небеском: „*Да сви једно буду, као ти, оче, што си у мени и ја у теби; да и они у нама једно буду. . . Ја у њима и ти у мени да буду са свијем уједно*“. Према оваквом задатку он је даровао

Цркви пастире и учитеље на сазидање тијела Христа, докле не достигнемо сви у јединство вјере. Ка тој сврси, ка том јединству Хришћана међу собом и са Господом Исусом Христом Црква и води све своје чланове.

Задатак цркве није ограничен простором ни временом. Она је одређена да прикупи уједно све људе, ма где они били на земљи. Христос је заповедио апостолима да проповедају његово *јеванђеље свакоме створењу*, да уче спасоносној вери *све народе* и шире је *тја до краја земље*. Она је одређена да за веру у Христа придобија све људе и да траје до *свршетка вијека*. О томе је уверио Спаситељ своје ученике када им је рекао: „Сазидаћу цркву своју, и врата паклена не ће је надвладати“.

Учење цркве приступачно је свима људима, образованим и необразованим, просвећеним и непросвећеним, ма где и ма када они били. Богослужење црквено може се вршити, као што је предказао Господ, свуда и на свакоме месту, и оно је разумљиво и поучно за све. Пастирска власт у Цркви није намењена неком нарочитом колону избранога народа; њу може предавати један део Цркве другоме, једни првосвештеници другима, из рода у род до свршетка века. Спасоносна благодат Светога Духа, коју Црква раздаје људима, моћна је да освећује и спасава најокорелије грешнике.

Прозирући дубоки смисао, узвишени значај и свеколики задатак Цркве у човечанству, свети оци првих векова Хришћанства пореде је са лађом. Као што лађа плови по широком океану и разним морима од пристаништа до пристаништа, примајући на се све већи и већи број путника да их превезе у жељени крај; тако и Црква у свету неуморно дела и јеванђелском проповећу придобија, у разним местима и разноликим крајевима, све већи и већи број присталица који свесно и драговољно постају њени чланови, да их она руководи, о њима промишља и, као оно лађа на морској пучини, превезе

их преко свију буре и опасности овоземаљскога живота и доведе у тихо пристаниште вечнога спасења. Као што се многобројни путници на лађи увелико одликују једни од других својим разговорним језиком, шаренилом свога народнога одела и другим украсима; тако се међу собом битно разликују и чланови Цркве, међу којима има целих држава и читавих народа. Па као што се сви разнолики путници на лађи неминозно потчињавају правилима и реду који у њој влада и подједнако признају над собом власт њенога управљача и крmanoша, тако се, још у много већој мери, и сви многобројни чланови Цркве, коју сачињавају људи разноликих народности, свесно и драговољно потчињавају духовним властима и божанским законима и уредбама што у њој постоје, и признају над собом божанску власт и вољу њенога невидљивога Управљача и Крmanoша. Сви се они и у Цркви разликују по спољашњости својим битним народним одликама и особинама, али су једно по духу: сви верују и исповедају једну једину науку Спаситељеву и једне и исте свете тајне, у којима се изобилно раздају благодатни дарови Светога Духа који све спаја и уједињује у једну моћну и нераздвојну духовну целину — Цркву Христову. Тиме се баш и одликује нарочито Црква Христова, што она прима и уједињује у једну моћну духовну заједницу људе разноликих народности, па чак и поједине целе државе и читаве народе, прожима собом свеколики државни строј, све оживљава и, као поручена, чува им њихове красне одлике, народни језик, обичаје и друга народносна обележја, саживљава се са појединим народима у толикој мери да сама добија облик појединих засебних народних цркава, које све заједно сачињавају једну једину Христову Цркву.

Закони, правила и уредбе, по којима се Црква управља у своме животу и раду, чине *право Цркве*.

Као право у опште, и *црквено право има различне видове*. Тако, ако се посматра:

1. по **извору** (ratione fontium) божанско и човечанско право (jus divinum и jus humanum).

Божанско право дао је Цркви сам Бог у Старом Завету посредно преко нарочитих изабраних људи — пророка, а у Новом Завету непосредно преко свога јединца Сина Господа Исуса Христа и посредно преко његових ученика — апостола. Они су у своје учењу строго разликовали оно што је божанско од онога што је човечанско. Велики апостол Павле пише: „*Ово говори Господ, а не ја*“. Другом приликом велики апостол наглашава: „*Ово говорим ја, а не Господ*“.

Човечанско право у Цркви проистиче непосредно од људи које је сам Господ за то опуномоћио и предао им своју божанску власт у Цркви када је рекао: „*Јер гдје су два или три сабрани у име моје ондје сам ја међу њима*“. У смислу ових речи Христових апостоли су, приликом недоумица које су избиле међу новим Хришћанима у погледу обрезанја и неких обреда, решили ову ствар саборски једино у намери: да сами покажу пример и да установе правило за сву тадашњу Христову Цркву и доцније нараштаје. Од тада су сваком поједином црквом управљали само сви њени епископи заједнички и њихова власт над црквом изражавана је у одлукама и наређењима која су доношена на *помесним саборима* у духу основних божанских закона. У тој сврси још свети апостоли својим 37. правилном узаконили су: „*Два пута годишње да се састаје сабор епископа и да се споразумевају они један са другим о делима вере, и да расправљају црквене недоумице ако би их било*“.

Црква Христова у опште, која обухвата све поједине цркве, као Црква васељенска, поверена је у опште свима епископима. Значи да је средиште духовне власти за Цркву васељенску — у *васељенском сабору*. И заиста, чим се само јавила могућност, сазивани су и васељенски сабори, на којима су решавана и тиме пресецаана сва значајна питања која

су се тичала целе Цркве, као што о томе сведочи историја ових сабора. Виша власт од васељенских сабора нити је била нити је признавана у Цркви ма каква друга власт у верским стварима. Решења и законодавне одлуке васељенских сабора важиле су као неизбежна или неминовна свештена обавеза за све верне Хришћане и за саме пастире. Црква верује да су ове одлуке доношене по непосредном упутству Светога Духа. Отуда решења и одредбе васељенских сабора, по своје значају, важе у Цркви напореда са основним божанским законима.

2. по **облику**, и божанско и човечанско право, или је писано или је неписано црквено право (jus scriptum и jus non scriptum).

Писано право Цркве чине одредбе које се налазе у Светом Писму и у Књизи Закона коју је превео први архиепископ и просветитељ српски, Свети Сава, и назвао је „Кормчая Књига“ — Крмчија — Крма. Овај нови назив Књиге Закона потпуно одговара поређењу Цркве са лађом. Као што се лађа управља крмом, тако је и Књигу Закона по којима се црква управља, свети Сава назвао Крмчијом.

Неписано право Цркве сачињава или оно право, које је сачувано у предању (jus traditum) или обичајно право Цркве. Под именом предања разуме се стално чување свих основних начела, како у учењу вере, тако и у свој црквеној управи, начела, која су истина доцније записана, али су усмено предана и садрже и божанско и човечанско право. Обичајним правом називају се таква правила, која су у животу Цркве дуговременим управљањем у случајевима, које закон није предвидео, као подесна и потребна, стекла признање црквене законодавне власти. Обичаји у Цркви имају још и нарочити свој значај. Само црквено законодавство истиче значај обичаја, прописујући, да се у извесним приликама поступа по обичајима који постоје у Цркви.

3. по **обиму** (ratione valoris): опште (jus commune, generale, universale), посебно (jus particulare),

изузетно (*jus singulare*) и специјално право (*jus speciale*).

Опште право важи за целу Цркву.

Посебно право има своју обавезну моћ и силу само за поједине самосталне народне цркве или дијецезе, чији пастири доносе законодавне одлуке, а Држава их обично потврђује.

Изузетно право тиче се извесне класе људи или извесних односа.

Специјално право, напротив, важи само за један једини, одређени случај и не простире се на друге сличне случајеве; то је дакле нарочита повластица или привилегија (*privilegium, lex privata*) која се појединцима даје.

4. по **садржини**: основно право или стални и непроменљиви закони (*jus ecclesiasticum, canonicum*) и државно право (*potos*).

Основно право Цркве сачињавају стални и непроменљиви закони које је дао сам Бог или их је прописала опуномоћена највиша црквена власт за сву Цркву. То је: Свето Писмо, догмати, правила светих отаца, седам васељенских и девет помесних сабора.

Државно право цркве сачињавају закони које, у духу и сагласности са основним законима Цркве, прописују пастири појединих самосталних народних цркава било сами или у споразуму са Државом, која својом законодавном влашћу појачава њихову обавезну силу и моћ. Напоследку:

5. по **суштини**: спољашње и унутрашње право Цркве (*jus externum* и *jus internum*).

Спољашње право Цркве одређује њен однос према Држави и разним другим верским друштвима.

Унутрашње право Цркве обухвата све правне одредбе, које одређују њене сопствене односе, било то према њој самој било према њеним члановима или међусобне односе њених чланова.

Таква је подела црквенога права према подели права у опште.

Да би се имало што потпунијега појма о Цркви као засебној установи, као и о оној широкој сфери разноликих предмета који подлеже њеној самосталној јурисдикцији, ваља обратити пажњу само на оне предмете који сачињавају њено имовно право. То су привремене, земаљске ствари, са којима Црква, као и сваки појединац, самостално управља и располаже. Све ове црквене ствари разликују се на ствари **свете** (*res sacrae*) и ствари **црквене** (*res ecclesiasticae*) у ужем смислу ове речи. У прве спадају све освећене ствари, као: црквене одежде, звона, крстови, Јеванђеља, дарохранионице, путири, дискоси, копља, звездице, дарци, антимињи, саме богомоље и многе друге ствари, које су нужне за свршавање богослужења и разних обреда. Друге сачињавају сва црквена добра и фондови, који служе као извор како за набављање свега што треба за богослужење, тако и за издржавање и одржавање цркава, црквених служилаца и свих добротворних установа које се при Цркви налазе. И једне и друге ствари састављају црквену имовину.

III.

О праву Цркве на имовину.

Право Цркве на имовину оснива се, с једне стране, на неопходности Цркве у човечанском роду и с друге, на њеном божанском праву. Оснивалац Цркве, Исус Христос, истина, живео је у сиромаштини и сиромаштво проповедао као хришћанску врлину; али тим самим, као што о томе прича о богаташу и сиромашном Лазару и друга места Св. Писма јасно сведоче, није никада осуђивао праведно стечено богатство, а нарочито богатство своје Цркве, него је, напротив, говорио баш о црквеном имању (Јов. 4, 8; 12, 6; 13, 29 и др.) и тако Цркви дао свој благослов и право да скупља имање за своје потребе. А из речи Спаситељевих: „Кад учините једном од ове моје најмање браће, мени учинисте“ (Мат. 25, 40), којима он упућује појединце да помажу своје ближње, са особитом јасношћу види се не само упутство да Црква тече своје имање, него и начин, на који да га тече. Јеванђелска историја сведочи: да је само друштво дванаесторице изабраних ученика, са Христом на челу, имало неке врсте своју имовину. Јуда је био као неки руковалац том имовином, која је у самој ствари била дар или поклон имућних, добрих и побожних људи. Он је вршио потребне набавке за све заједничке потребе и за потребе сиромаша у непосредној околини Христовој, који су били у нужди и невољи. И после смрти, васкрсенија и вазнесенија Господњега, апостоли су располагали знатном имовином од добровољних прилога или поклона побожних и дарожљивих Хришћана. Да не би

апостоли и даље управљали њоме и пренебрегли молитву и ријеч Божију, као поглавиту своју дужност, они предложе Цркви те она изабере *седам пошвенијех људи, пунијех Духа светог и премудрости*. Ове поставише пред апостоле, као што о томе у Делима Апостолским сведочи јеванђелист Лука, и они помоливши се Богу метнуше руке на њих. Тако су апостоли поставили нарочита лица и произвели их у ђаконски чин, да под надзором Цркве управљају црквеном имовином и да уредно и правилно раздају помоћ сиромасима и невољницима. Примери из апостолскога доба казују нам: да је Црква по упутству Осниваоца почела да ради одмах од самога почетка. Љубав према ближњем, која се загрева и покреће љубављу Сина Божијега, тако је била јака код првих Хришћана да су радо одвајали од свога имања у корист Цркве. Црква је из те своје имовине подмиривала све своје службене потребе и потребе својих служилаца, а остатак је употребљавала на добротинства. Она је својим средствима издржавала удовице, сирочад, старе и нејаке и све којима је услед разних околности било немогуће, да својим трудом и знојем дођу до насушнога хлеба: помагала је странцима, откупљивала је робове, сахрањивала је сиромаше и оне који су умирали у време какве заразне болести и много друго.

С победом хришћанства над незнабоштвом, а поглавито од времена када су грчко-римски цареви примили хришћанску веру, увећала су се и материјална средства Цркве, па се увећало и њено добротинство. Појавила су се код цркава нарочита склоништа, као например куће за странце, болнице, домови за изнемогле старце, за сирочад и напуштену децу; установљаване су школе, радионице и корисне пољопривредне установе. У случају када су сва материјална средства Цркве исцрпљивана, а међутим јављала се велика невоља у помоћи, Црква се није никада заустављала, него је, шта више, продавала своје сасуде и друге црквене утвари, као на пример

за време глади и у случају нужде да се откупе робови и друго.

Размишљајући дубље о свему овом, мисаони човек увиђа: да је стална количина бола у свету, који тешко сносе појединци. Ако се он подели на све, лакше ће га сви сносити. И Црква од самога свога почетка подузела се и примила на себе део свеколикога бола људи и тежила да им она помогне и одлакша.

Посматрајући сада, у овом времену страшнога људскога себичњаштва, свеколики људски бол, јад и чемер у данашњем хришћанском друштву, и гледајући грозан нехат и немар људски према паћеницима и невољницима, мисаони човек мора да се диви оној неизмерној љубави првих Хришћана који су својски притицали у помоћ Цркви, немилице жртвовали њој све своје имање и омогућавали је да чини добра дела. Силна је била реч Спаситељева, светао је био његов узвишен пример добротинства, као што је моћна била проповед и његових ученика и њихов узорити пример олакшавања свеколикога људскога бола у свету. Њихов дубоки уздах за страдалницима и невољницима разлегао се далеко, и њихов срдачни зов да им се олакша и помогне, одјекивао је у срцима људи који су их слушали, загрејавао им душе у толикој мери, да се њихова топлина осећала и огледала у изобилној дарежљивости и добротинствима. И дандањи, на све стране света, по многобројним црквама и богомољама, са узвишених проповедаоница, слушају људи како се из уста духовних пастира разлеже тај исти зов у помоћ сиромасима, невољницима и страдалницима. Али, изгледа данас после толиких векова, као да се не отрже он са њихових усана са оном топлином и срдачношћу, те ни приближно не допире у широке просторије људских срдаца која остају хладна и непомицна, тврда и неспособна за најсићушније откуцаје који би се испољили и огледали у олакшавању и подношењу туђинскога бола, који само Црква стално осећа и подноси.

Љубав првих Хришћана према страдалницима и невољницима није престајала ни у најтежа и најстрашнија времена нечувенога гоњења и грознога мучења и тамањења Хришћана у прва три века. И тада су добри Хришћани, загрејавани неизмерном љубављу Христовом и превеликом љубављу његових светих апостола ка свему човечанству, свесни своје хришћанске дужности, у оно мучно и тешко доба, својом изобилном дарежљивошћу, свесно и одушевљено притицали у помоћ Цркви која је смело и одважно узимала под своје окриље сиромаше и невољнике у времену тешких и дуготрајних крвавих ратова, глади, болештина и помора, и разних других беда и невоља. У олакшавању тешкога бола људима Црква није правила разлике између Хришћана и Нехришћана. Она је у сваком човеку гледала само човека. Тиме се Црква Христова још од првих векова хришћанства уздигла на светлу висину и задела вечитим сјајем који неће моћи никада потамнети. Гајећи и уздижући међу људима све што је часно, поштено, право, добро, узвишено и племенито, она је, поглавито од времена када је постала слободна, вазда нарочито помагала и уздизала науку, уметност, песму и све лепе вештине које развијају и јачају благородство људске душе и племенитост срца.

Хришћански владаоци, појимајући свеколики значај Цркве и њен узвишени задатак у човечанству изобилно обасипали су је својим царским даровима у новцу и имању.

С појавом Христове Цркве дакле поникла је нова врста имања, имања црквенога, нова врста богатства, богатства сиромаша. Поникла су нова права на имовину, поникли су нови правни односи, појавило се и ново црквено законодавство о имовини. И државно право, с обзиром на употребу црквенога имања, мало по мало, признало је његове одредбе. Грчко-римска држава признала је и ујамчила имовно право Цркви; за њом западне хришћанске државе, а тако

исто и православне државе па, дабогме, и наша стара српска држава. У овом погледу светло место у Историји Цркве заузимају српски владоци у старој српској држави, који су изобилно помагали и подизали цркве и манастире не само у српским земљама, него далеко иза граница њихових, по страним земљама, обдаривали их својим богатим поклонима у новцу и имању и тиме уздизали побожност Српскога Народа далеко на све стране међу побожним хришћанским светом. Владалачким повељама и државним законима ујамчавана су Цркви њена имовна права и обезбеђивана јој свеколика средства за постигнуће њенога светога и спасоноснога задатка. За то се и Црква са својим српским народним свештенством достојно одуживала Српскоме Народу у његовом тешком петвековном ропству, одржавајући у народу сталну и непоколебиву веру и наду у своју бољу будућност. Они су неуморно будили и уздизали народни дух и подстицали га на вечиту отпорност у његовим најтежим и најчемернијим данима, часовима па и тренутцима. Српски манастири били су сјајни и величанствени споменици славне народне прошлости и једини просветни расадници, у којима се ни у тешкоме и мрачном ропству никада није гасио пламичак просветне свести, који се мало по мало распламтео у светлу буктињу која је Српскоме Народу јасно осветљавала пут ка слободи и независности. Па и српски владоци у обновљеној српској држави нису изостали иза својих славних побожних предака, на част и понос и на заслужну славу побожнога Српскога Народа. Њихова изобилна помоћ Цркви није престајала, као што није никада оскудевала ни свеколика потпора и заштита нове српске државе, чији је најчвршћи и најпоузданији темељ Црква. Ово се несумњиво и очигледно посведочило и у наше дане, када је после тешке и упорне борбе и страшнога крвопролића нестало српске државе, када је цео Српски Народ поробљен или растеран са свога огњишта, када су оскрнављени свеколики

гробови, када су обесвећене народне светиње поганим непријатељским рукама, када је српско народно свештенство растерано, повешано, побијено, позатварано у мрачне тамнице или одведено у гнусно ропство! Удружени зли и опаки, кивни непријатељи Српскога Народа уздрмали су и уништили све тековине народне, само је остао непомичан и непоништен темељ Цркве, остала је и жива јака вера која је све оживљавала, све подизала, све крепила и јачала непоколебивим надањем у скоро светло и славно ускрснуће српске државе и свеколикога уједињенога народа и Племена. Та иста вера надањавала је и носиоце нове слободе који су се прегалачки били уклонили испод тешке и мрске руке, и по цену безбројних и драгоцених жртава склонили, да се приберу и наоружају и опет смело и одважно пођу да закуцају на тешка жељезна врата свога поробљенога Отачанства, да их проломе и уђу у своју родну земљу те, као што песник пророчки каза:

„Да се дигне, што је било пало,
 „Да пропева, што је проплакало,
 „Да се споји, што је раздробљено,
 „Да заблиста што је потамнело,
 „Да се здружи, што се отуђило,
 „Да се збрати, што се одродило,
 „Да ускрсне, што у гробу било, —
 „Амин Боже, амин роду моме!“ —

Да! Велика је и силна свеколика моћ вере коју пропева и одржава Христова Црква. С тога је савим појмљиво и разумљиво за свакога иоле мисаонога човека што је, од времена победе хришћанства над незнабоштвом, свака правно уређена држава узимала Цркву под своју моћну заштиту и широко окриље и, тако рећи, саживљавала се с њом, помагала је у њеном спасоносном раду, обасипала је разним правима и преимућствима, па јој је, разумно ценећи њен светао, свети и узвишени задатак, при-

знавала и освештано и неприсвојимо право сопствености или имовине, без које не може остварити свој задатак ни појединац у друштву или држави нити пак сама држава као целина, па, разуме се, ни Црква свој свети и спасоносни задатак у човечанству.

Првобитну црквену имовину дакле сачињавали су поклони појединих добрих људи, дарови побожних владалаца и држава. Као што сваки појединац, па и држава, по самој праву сопствености, слободно и независно располаже својом имовином, умножава је, мења јој облик, тако исто по истом праву може да је потпуно отуђи од себе по својој личној увиђавности. Поклањајући Цркви своје ствари, свој новац или имање, сваки поједини дародавац, по праву сопствености, драговољно пренаша своје имовно право на њу и она сада постаје нов правни сопственик на кога је, на правно допуштен начин, прешло имовно право дародавца. Па као што је сваки сопственик властан да самостално и слободно управља својим имањем, тако исто и Црква има право да сама независно управља својом имовином, да је умножава, да јој мења облик и употребљава је само на ону сврху којој је она намењена.

После свега овога, што је овако јасно и одређено речено о Цркви и њеној имовини, занимљиво је још знати: ко је у самој ствари сопственик црквене имовине? да ли је сопственик васељенска Црква као општа целина? Или је, може бити, сопственик свака поједина помесна црква као саставни део ове целине? — Ни једна ни друга. — *Прави сопственици су црквене имовине све поједине месне цркве* или црквене општине, као саставни мали делови помесних цркава, *и манастири*, као богоугодне црквене установе. Њом управљају управе тих месних цркава и манастира према правилима и одредбама које прописује највиша црквена власт у појединим помесним црквама било сама или споразумно са законодавном државном влашћу. Надзор над управама црквеном и манастирском имовином води највиша црквена

власт обично уз припомоћ државне надзорне власти којој је поверен надзор над руковаоцима државном имовином.

Значајно је знати још нешто, што у погледу имовине у истини одликује Цркву, као духовну установу, од саме државе и свију других чисто световних установа. Црквена имовина месних цркава или црквених општина, као год и манастирска, није својина општине као целине да би је могли појединци разделити међу собом или полагати на њу неко своје право. Не, не! Она није њихова нити они имају на њу ма какво своје право. *Црквена је имовина — имовина сиромаша*. Они једини само имају на њу своје освештано богодано право.

Кад је већ реч о црквеној имовини или имовини сиромаша које Црква, по примеру њенога Божанскога Осниваоца и по угледу на пријамнике његове божанске власти у Цркви, прима к себи и узима на се део њиховога тешкога бола, не треба ништа прећутати или, што би већ био гори грех, намерно тајити своје уверење од свога народа. Јер где је реч о срећи и напретку свога народа и његовога подмлатка и доцнијих нараштаја, ту уверење не сме никада ћутати и мора јасно говорити и своје мисли казивати, да свако чује, не гледајући при том ни на лево ни на десно и не мислећи о том: да ли ће се то коме допасти и не допасти. Што је год добро за народ, то треба рећи не један пут, него и десет и сто, па и тисућу пута и увек то исто говорити, да се чује и према томе ради.

Познато је да је у прошлости било, па и сада има појединих људи који мисле на своју руку о стварима које дубље засецају у живот целог народа. Било је међу њима чак и државника који су износили мисао, а врло је могућно да и сада негде има таквих мудрица који проповедају и заступају исту мисао: како би требала држава да одузме црквено имање и да га присвоји себи, примајући на се, како они мудрују, светлу и освештану улогу Христове

Цркве у погледу добротинства и олакшавања тешкога бола страдалницима овога света. Да би ову своју умну наказу, мисао, колико толико прикрили од очију добродушнога и разборитога света, они је обично облаче, повијају и увијају у китњасте приче и читаве бајке: како тобож Цркви, као духовној установи, и не приличи управа никаквом имовином на земљи. Цркви је, веле они, искључиви задатак да се брине о духовном усавршавању људи и вечном спасењу њихових душа и припреми свих за други, вечни загробни живот. Са оваквим својим задатком, Црква, надовезују даље они, не треба ничим да се привезује за земљу, јер тиме пренебрегава свој узвишени и свети задатак, заноси се оним што је земаљско, заборавља и не мисли на оно што је небеско.

Пренашајући се само летимично мислима на онај величанствени строј Христове Цркве, у којој, под невидљивим надзором највише воље, све бива без застоја и на време у богоданом дивном реду и красном поретку, па још улазећи мало дубље у смисао речи ових доброћудних мислилаца и мудрица, и нехотице брзо се прозире и уочава њихов прикривени себични смер који ни у колико не води општем добру или некој ма и најмањој разумној сврси. Истицање државе која би, по њиховом умовању, поред свога свеколикога тешкога и мучнога рада, као чисто земаљска установа, могла још заменити Цркву и примити на се и онај део људскога бола који је Црква примила на себе да им она помогне и одлакша, чини утисак на разум разборитих и срећених људи као нешто што је сумњиво, неостварљиво и сасма преништавно. Оваквим мудрицама, ако би се кад-год било нашли у српском народу, могло би се на њихове бајке на мах одговорити занимљивом причом из живота јерусалимских манастира на истоку, где је Спаситељ света делао на земљи. Тако прича се:

— Био је некакав старац пустињак који је из најпре у неком манастиру дуго живео тихим животом. Молио се он усрдно Богу да га удостоји не-

бескога царства. Дано-ноћно читао је он свете књиге и животе светитеља и угодника Божјих. Њему се није свиђао свакидањи живот своје у Христу браће која су се и сувише предавала земаљским бригама и раду на њивама и ливадама, по виноградима и вртовима, по градинама и око стоке. Све ово изгледало је побожноме старцу некако незгодно и противно духовноме животу. Он се најпоследње удаљи из манастира и склони у неку пустињу у самоћу. Срећно пронађе неку пећину и у њој направи своју усамљеничку ћелију. У њој је он мирно размишљао о Богу, о анђелима и светитељима, тежећи да им се приближи у царству небеском. Добра браћа из манастира стално су му доносили храну у одређене дане када је он низ стрме литице на конопцу спуштао своју котарицу и извлачио је пуну свакога изобиља. Бивало је чешће, када се он зажели своје браће, те им дође у походе и остане колико год хоће. Браћа су га радо дочекивали и обасипали свеколиким частима и почастима, али им се тешко и претешко свиђао његов чести прекор: што се предају бригама земаљскога живота и рада. Најпоследње се договоре да доскоче занешеноме старцу и одуче га од свакидашњих његових замерака. Кад је било време обеду, једнога раднога дана, сви се у одређено време искупе око стола, али по обичају не позову на обед старца пустињака. Он је у својој ћелији читао и само читао свете књиге и преносио се својим мислима у небеско царство и размишљао о њему. Знајући да је већ време обеду, он је свакога часка ишчекивао позив на обед, кога, на велико чудо његово, никако није било. Чекао је он и чекао позив и само би овда онда послушао бат ногу пролазника поред његове ћелије. Али све узалуд. У старачком нестрпљењу он најпоследње ошкрине врата своје ћелије и има шта видети: браћа се размилела по пространом манастирском дворишту и разилазе свак на своју страну на одређени посао. У том ће старац изаћи из своје ћелије и најближем пролазнику рећи:

— Брате! је ли време обеду?

— О, оче свети! Да си нам ти жив и здрав, ми смо већ обедовали и одлазимо сваки на свој посао.

— А зашто нисте мене звали?

— Ах, оче свети! Та ти си човек духовни и не заносиш се оним што је земаљско, као ми. Ти се насићаваш духовном храном па, к'о велимо, и немаш потребе у плодовима нашега земаљскога труда и рада.

Ова прича о пустињаку старцу, као поручена, згодно подилази као одговор онима мудрицама који замишљају и истичу Цркву као чисту духовну установу на земљи, којој треба одузети имовину и лишити је средстава која су јој неминовно потребна за остварање свога спасоноснога задатка у човечанству. Ова охола тежња: да се одузме црквено имање — имање сиромаша, нехотице подсећа на ону мудру народну изреку која каже, када каже:

„Сиромаш много што шта нема, а
Лакомац никад ништа нема?“

Поље рада сваке државе тако је широко и недосежно, да ни најјача правно уређена држава није у стању да на њему сама дела и обрађује га бригом и старањем свога плаћенога чиновништва и разноликога другог особља, ма колико оно било исправно, стручно и способно. Свака држава увиђа ово и сама нарочито подстиче *посебнике* на поједина корисна подuzeћа, било сами или удружени у мања или већа *посебничка друштва*. Да би подстрек био јачи, држава се законом обавезује да на разне начине потпомаже посебничке установе новчано, да им даје нарочите повластице или се обавезује да им сваке године накнади штету, ако би је било. Самом насушном потребом саме државе дакле стварају се у свакој земљи разне чисто посебничке, а не државне установе: просветна, добротворна, родољубива и витешка друштва, друштва за чување народнога здравља, за заштиту животиња, за неговање лепих вештина и

уметности, привредна или произвођачка друштва, земљорадничке, воћарске, винарске, пчеларске, млекарске и месарске задруге, друштва за унапређење коњарства, сточарства и живинарства, установе за прераду разноврсних сировина у великим количинама за потрошњу у земљи и извоз у стране земље, грађевинарске задруге за зидање зграда, подизање мостова, грађење и оправку путева, уређење река, исушивање подводнога и мочарнога земљишта и бара, пошумљавање оголелих брда, копање руда, разумно искоришћавање шума и лековитих вода, извозничка и трговинска друштва, бродарска друштва, новчани заводи, ловачка друштва и многа друга удружења и установе у земљи. Јасно је и разумљиво, после овога, што се свуда створило уверење: да је *посебничка воља* у свима напредним предузећима *јача од државне воље*.

Посебничке установе, свака према својој сврси, осетни су подупорњи државној згради и у толико јачи, у колико је која установа напреднија и моћнија. Оне су вазда биле највидније обележје просвећености и свеколикога напретка сваке државе и свакога народа.

Када су ове земаљске чисто посебничке установе моћни подупорњи и ослонци државе и управо огледало њене снаге и моћи, њенога свеколикога просветнога и културнога напретка, онда како тек и колико према њима мора величанствено изгледати Црква, у којој, под невидљивим надзором највише воље и надгледањем и старањем видљиве њене богодане власти, све бива у стројном реду и красном и дивном поретку.

Када је Оснивалац Цркве на земљи, Спаситељ света рекао: „Царство моје није од овога свијета“, он је тиме само истакао њен нарочити узвишени и свети задатак у човечанству. У самој ствари Црква је, као и држава, друштво људи са свима људским одликама и потребама. И што је најзначајније: чланови су Цркве махом сви чланови државе, на које

она моћно утиче својим божанским учењем, чинећи искања, молитве, мољења, захваљивања за све људе, за владоца, за све који су у власти, да тихи и мирни живот поживимо у свакој побожности и поштењу, раздајући им још у светим тајнама благодатне дарове светог Духа. По богоданим правилима и упутствима Црква духовно управља својим разумним стадом, које се драговољно потчињава и покорава власти својих пастира, радо слуша њихову поуку и користи се њиховом молитвом. *Јачина и моћ духовне власти у Христовој Цркви нарочито се огледа у величанственој тајни исповести* пред свештеником. Хришћанин, свестан свога учињенога греха и уверен да над свима постоји неко „*који је у тајности и који види тајно и плаћа свакоме јавно*“, сам себе оптужује пред свештеником. У самој ствари овде се појављује као неумитни тужилац човекова савест, судија је сам Бог, а свештеник је посредник који олакшава човеку, као сведоку својих дела, да слободно открије и не затаји своје грехе и, према ученој искрености и мери кајања, он над њим изриче свој суд по праву које је пастирима дао сам Спаситељ када је апостолима рекао: „*Којима опростите грехе, опростиће им се; и којима задржите, задржаће се*“. На овај начин Црква је једина моћна да проникне у дубине душа људских и доспе и у најудаљеније кутиће њихових срдаца, те да својим духовним средствима одржава људе „*да тихи и мирни живот поживе у свакој побожности и поштењу*“.

Да богме и Цркви су, као год и држави, неминувано потребна имовна средства за остварење своје свестране, свете и благотворне сврхе. Тако онајпре су јој потребна средства: за подизање и одржавање храмова, за набавку богослужбених књига, свештених утвари, службенога одела, икона и многих других потреба при богослужењу и свршавању светих тајана; за подизање и одржавање кућа за становање црквених свештенослужилаца и њихових помоћника

и сарадника; напоследку за издржавање свештенства, „*јер је посленик достојан своје плате*“, као што је рекао сам Спаситељ, а велики апостол Павле у истом смислу казао је: „*Ко олтару служи, од олтара и да се храни*“.

У тесној вези са овом непосредном потребом, Цркви су потребна средства за олакшавање тешкога бола својим немоћним члановима страдалницима који су једновремено и чланови државе. Светла и света дужност свеколикога добročинства нарочито је поверена Цркви. Она потпуно доликује њој и одговара њеној узвишеној и спасоносној задаћи. За то људи са свеколиким поверењем радо прилажу свој новац и поклањају своје имање Цркви, јер ни за часак не сумњају у извршење њихове воље.

Одузимањем или отмицом црквених или манастирских добара погазило би се освештано правно начело, по коме сваки појединац, као правно лице, може слободно, по своје личноме нахођењу, располагати својом имовином, умножавати је, мењати јој облик, па и отуђити је пренашањем свога имовнога права на друго неко лице, било продајом или разменом било опет женинством или поклоном. И не само што би се погазило ово правно начело у погледу *дародавца*, који пренаша своје право сопствености на Цркву, него би се оно погазило и у погледу *Цркве*, као *новога сопственика*, на кога је прешло имовно право дародавчево. *Ово двоструко гажење једнога правнога начела*, које је вековима освештано, не би било достојно једне *цоле правно уређене државе*. Тиме би се на мах убила и збрисала воља завештаоца, ишчезла би завештања, нестало би задужбина, па би пресакнула и свеколика добročинства. Тада би количина бола у свету била много већа, тешке беде и љуте невоље много страшније, а живот би био чемернији и несноснији.

Велики апостол Павле у Посланици Титу заповеда: „*А ти говори, што пристоји здравој науци*“. У

Првој Посланици Коринћанима он опет кликује: „Хвала Богу мојему што говорим језике, већма од свију вас. Али у цркви волим пет ријечи умом својим рећи, да се и други помогну, него ли хиљаду ријечи језиком“.

Црква је вечна и непомична. Никога не вређа, никога не дира, никоме не чини зла, потпуно мирна и спокојна као душа човека чије је срце чисто, праведно и задовољно. Све што вређа Цркву и њен узвишени и божански задатак пада, пролази и остаје без икаква трага и помена да је постојало икада у свету, а Црква опет стоји и остаје непомична и вечна. Онда је бесмисленост државе што тражи начине и установе за своје одржање ако себи руши једине и поуздане основе на којима она почива, а то је вера и њено обележје Црква. Ако држава не чува верски темељ државе као најјачи стуб и одбрану њену, онда јој други темељи које она подиже, неће обезбедити опстанак и због тога таква држава мора пропасти, као што су пропадале, као што пропадају и као што ће пропадати. Вера људе уздиже Богу и на тај начин све чланове једне исте државе удружује у једну силну и јаку државну целину. Вера свима даје и најсилнију љубав према својој Земљи која је и најјачи и, може се рећи, једини стуб на коме почива опстанак сваке државе. Само се вером уједињују сви чланови једне државе у целину на тај начин што теже једном општем и заједничком смеру, који се не може ни једним другим начином постићи као вером. Вера је једини и незамењиви чинилац који нас може за општу ствар уздићи и упутити да се у мисли о тој општој ствари одвојимо од земаљскога себичнога живота, и да тако тежимо нечем вишем и заједничком што је свију нас, чега не би могло бити нити би се могло ни замислити без вере, која својим обимом и значајем, вредношћу и узвишеношћу идеалном обухвата свеколике врсте људског живота и појаве у којима се јавља живот људски, који из верскога оквира и људскога осе-

ћања не излази. С тога су народи, као што је и историја народа досадашњим догађајима потврдила, који су без вере, пропадали, пропадају и пропадаће. *Народи без вере* дакле *осуђени су на неизбежну пропаст*.

У државама неће веру само неискрени и нечовечни државници с тога што им она смета њиховим личним, политичким и себичним намерама, а не државним; јер вера не смета држави, него јој као најјачи државни стуб највише помаже и одржава је. А зашто? За то што је вера у самом осећању људском као урођена и нераздвојна од човека, а тежити уништењу Цркве и вере значи исто то што и тежити уништењу самога човека. И према томе такви би државници радили баш противно оном што држави треба. Где човечанство налази више поуке за себе него у Христовим речима које људе упућују памети и мудрости у животу? Где човечанство налази више спасења својега него у науци Христа, из чијега оквира, као што је искуство свих векова до сада показало, не излази ни једна појава људскога живота која није његовом науком обухваћена? Зар науку Христову нису потврдили светски догађаји наших дана као савршено тачну и доказали да је све у животу само онако као што каже Христос, који је само овом кратком поуком обухватио свеколико схватање живота људског рекавши: „*Небеско је царство у вама, будите синови тога царства и бићете срећни*“. Ко је ико и када до сада ово рекао и ко ће икад тако што рећи? Могао је рећи само Христос, јер је он сам собом живот људски, а Христос са крстом голготским није ништа друго него тешки наш живот, највернија слика нашег тешког и мучног живота у коме нема ништа више до стварног бола. Својим животом Христос нам вели: „*Будите мудри и паметни у животу и тако ћете тек моћи проживети овај живот с крстом*“. Христос је дакле мудрост и они који желе своју срећу у животу, наћи ће је само тако ако се напоје једино

Христовом мудрошћу, јер ван његове мудрости нема не само мудрости него ни памети. А тражити од људи неку памет и мудрост, то је тражити лудост, јер људска памет и мудрост само су други облици човечије лудости, као што су доказивали светски догађаји и као што у наше дане доказаше у овом светском рату. Сам Христос нас себи позива: „Ходите к мени сви који сте уморни и натоварени, и ја ћу вас одморити. Узмите јарам мој на себе, и научите се од мене; јер сам ја кротак и смјеран у срцу, и наћи ћете покој душама својијем. Јер је јарам мој благ, а бреме је моје лако... Који има уши да чује нека чује“.

Ју. 67
37667